



Covenant & Conversation

Jonathan Sacks
THE RABBI SACKS LEGACY

RABI LORD JONATHAN SACKS'IN ÖĞRETİ VE YAZILARINDAN

Ailesi'ne teşekkürlerimizle. “R. Chaim Schimmel’in Tora’sını, onunla ilk karşılaştığım zamandan beri severim. Sadece yüzeysel gerçeğe değil, altta yatan daha derin gerçeğe olan bağlantısıyla da ilgilenmeye gayret eder. 60 yıldır kendisine eşlik eden olağanüstü eşi Anna’yla birlikte, aile, cemaat ve Tora sevgisine adanmış bir yaşam inşa ettiler. Ortaya koydukları örnek yaşamla beni fazlasıyla etkilemiş müstesna bir çift.” – Rabi Sacks

Yitro

Ölmeyi Reddeden Gelenek

On Emir ve bu emirlerin Yahudi ibadeti ve sinagogda oynadıkları rol hakkında büyüleyici bir hikâye vardır.

Hikâye az bilinen bir gerçeğe başlar: Bizim Şema adını verdiğimiz duada, bugün olduğu gibi üç değil de dört paragrafın olduğu bir dönem olmuştur. Mişna (Tamid 5:1) bize, Bet Amikdaş’ta görev yapan Koenlerin öncelikle On Emir’i ve sonra da Şema’nın üç paragrafını okuduklarını anlatır.

Elimizde bu konuda birkaç bağımsız delil vardır. İlki, 1898 yılında, o zamanlarda Society of Biblical Archaeology (Tanah Arkeolojisi Derneği) sekreteri olan W. L. Nash tarafından Mısır’da elde edilen dört papirüs parçasından oluşur. Günümüzde birbiriyle birleştirilmiş halde Cambridge Üniversitesi Kütüphanesi’nde yer alan bu papirüs parçaları Nash Papirüsü olarak bilinir. MÖ ikinci asra ait olan bu parçalar On Emir’in bir versiyonunu içermekte ve bu metnin hemen ardından Şema gelmektedir. Bu papirüsün, Hıristiyanlığın doğuşundan önce, gelenegın dört paragrafın hepsini duaya dâhil etmek şeklinde olduğu dönemde Mısır’daki bir sinagogda dua için kullanıldığı neredeyse kesindir.

II. Bet Amikdaş dönemine ait olan ve Ölü Deniz Tomarları ile birlikte Kumran’da keşfedilen *tefilin*lerin içinde On Emir’in olduğu görülmüştür. Gerçekten de, Devarim üzerine *alaha Midraş*larının toplandığı Sifre’de uzun bir bölüm, On Emir’in *tefilin* içinde *olmaması* gerektiğini kanıtlamaya adanmıştır ki bu da, bunu yapan bazı Yahudilerin olduğuna ve hahamların, onların hatalı

olduklarını kanıtlamaya önem verdiklerine işaret etmektedir.

Ayrıca hem Babil Talmudu’nda (Bavli, Berahot 12a) hem de Yerusalayim Talmudu’nda (Yerusalmi, Berahot 1:8) Erets Yisrael ve Babil’de On Emir’i duaların içine katmayı düşünen cemaatlerin olduğuna ve hahamların bunun yapılmasına karşı bir hüküm çıkardıklarına dair deliller vardır. Hatta Kahire yakınlarındaki Fostat’ta bulunan Yahudi cemaatinin, Ehal Akodeş’te (sinagogda Sefer Tora’nın tutulduğu dolap) Sefer al-Şir adını verdikleri ve gündelik duaların bitiminin ardından çıkarak içinden On Emir’i okudukları özel bir tomar bulundurduğuna dair belgelenmiş deliller bile vardır.¹

Sonuç olarak On Emir’i Şema’nın bir parçası olarak görmek bir zamanlar yaygındı, ama zamanın bir noktasından itibaren Hahamlarımız buna sistematik olarak karşı çıkmışlardır. Acaba Hahamlar buna neden itiraz ediyorlardı? Babil ve Yerusalayim Talmudlarının her ikisi de bunun sebebini “tarikatçıların iddiaları” olarak açıklamaktadır.

Bazı Yahudi tarikatları – bazıları bunların erken dönem Hıristiyanlardan oluşan bir grup olduğu görüşündedir, ama bunu kabul etmeyi gerekli kılacak yeteri kadar kanıt yoktur – yalnızca On Emir’in bağlayıcı olduğunu, çünkü Bene Yisrael’in yalnızca bu emirleri Sinay Dağı’nda doğrudan Tanrı’dan aldığını öne sürüyorlardı. Diğer emirler Moşe aracılığıyla alınmıştı ve söz konusu tarikat veya tarikatlar, bu emirlerin Tanrı’dan gelmediği

¹ Jacob Mann, *The Jews in Egypt and in Palestine under the Fâtimid caliphs* (Fâtımî halifelerinin

yönetimi altında Mısır ve Filistin’deki Yahudiler), 1920, cilt I, s. 221.

görüştüğüydü. Kanılarınca bunlar Moşe'nin kendi icadıydı ve dolayısıyla bağlayıcı değildi. Bize bu tarikatçıların söyledikleri hakkında bir fikir veren bir Midraş vardır. Bu Midraş, Moşe'ye karşı isyan eden Korah ve yandaşlarının ağzına şu sözleri yerleştirmektedir:

“Tüm cemaat kutsaldır. Sadece siz mi [Moşe ve Aaron] kutsalsınız? Sinay'da hepimiz kutsal kıldık ... ve On Emir verildiği zaman, *halla* veya *teruma* veya *maaser* veya *tsitsitten* hiç bahsedilmemişti. Bunların hepsini siz kendiniz icat ettiniz.” (*Yalkut Şimoni Korah 752*)

Bu nedenle Hahamlarımız, On Emir'e özel bir ayrıcalık verebilecek herhangi bir geleneğe karşıydılar, çünkü tarikatçılar, Ortodoks Yahudilerin bile bunlara diğer emirlerden farklı davrandığı gerekçesiyle bu gibi gelenekleri kendi fikirlerine birer kanıt olarak gösteriyorlardı. Hahamlarımız bunları dua kitabından çıkarmakla bu gibi iddiaları susturmayı ummuşlardı.

Ancak hikâye orada son bulmamaktadır. On Emir Yahudiler için o kadar özeldi ki, bir şekilde dua kitabına geri gelmenin yolunu bulmuştur. *Tur* adlı temel *alaha* eserinin yazarı Rabi Yaakov ben Aşer (14. yüzyıl) On Emir'in toplu duada değil, ama bireysel olarak söylenmesi gerektiğini belirtir. Rabi Yosef Karo Hahamlarımızın yaşağının yalnızca On Emir'i ibadet sırasında aleni bir şekilde söylemekle sınırlı olduğunu, dolayısıyla ibadet sona erdikten sonra kişinin bunu tek başına söyleyebileceğini öne sürer. Günümüzde birçok *sidurda* (dua kitabı) On Emir'i bulacağınız yer de burasıdır: sabah *tefilasının* hemen ardında. Rabi Şelomo Lurya On Emir'i *tefilanın* başında, *Pesuke DeZimra* (Övgü Pasukları) kısmından önce okumayı âdet edinmişti.

Tartışma burada da noktalanmış değildi. Başka bir soru daha vardı: On Emir'i toplumsal dualar sırasında okumadığımız gerçeği ışığında, acaba en azından onları Tora'dan okuduğumuz günlerde, yani Şavuot bayramında ve Yitro ve Veathanan *peraşalarının* okunduğu Şabat günlerinde onlara özel bir onur vermemiz gerekir mi? Mesela bu günlerde Tora'dan On Emir okunduğu sırada ayakta durmalı mıyız?

Rambam kendisini, bu soruya dair bir ihtilafın tarafı olarak bulmuştur. Biri ona bir mektup yazarak şu hikâyeyi anlatmıştı. Bu kişi, başlarda geleneğin On Emir okunurken ayakta

durmak şeklinde olduğu bir sinagoga mensuptu. Sonra bir haham gelmiş ve aksi yönde karar vererek, On Emir'i toplumsal dua sırasında okuma yaşağının sebebiyle aynı sebepten dolayı, Tora'dan On Emir okunurken ayakta durmanın da yanlış olduğunu söylemişti. Bu durum da tarikatçılar, kâfirler ve başkaları tarafından, bizzat Yahudilerin bile On Emir'i diğer 603 emirden daha önemli addettikleri iddiasında bulunmak için kullanılabilirdi. Böylece cemaat ayakta durmayı kesmişti. Yıllar sonrasında, bu kez On Emir okunurken ayakta durmanın gelenek olduğu bir cemaate mensup olan başka bir haham gelmişti. Yeni haham, On Emir okunurken ayakta durmuş ve cemaate de aynısını yapmalarını söylemişti. Bazılar yapmıştı. Ama bazıları yapmamıştı, zira önceki haham buna karşı bir hüküm çıkarmıştı. Kim haklıydı?

Rambam'ın aklında hiçbir şüphe yoktu. Haklı olan, onlara ayakta durmamalarını söylemiş olan önceki hahamdı. Verdiği gerekçe de doğrudu. On Emir'i gündelik duaların dışında bırakan mantığın ta kendisi, Tora okunuşu sırasında ayakta durmak meselesi için de geçerliydi. On Emir'e fazladan ve özel hiçbir önem atfedilmemeliydi. Cemaat oturur halde kalmalıydı. Ortaçağın en büyük hahamı Rambam bu şekilde hükme varmıştı. Ancak bazen büyük hahamlar bile cemaatleri değiştirmeye ikna etmekte zorluk çekerler. Şimdi bazı cemaatlerde olduğu gibi o zamanki bazı cemaatler de – hatta Rambam'ın Mısır'ındakiler bile – On Emir okunurken ayakta duruyorlardı.

Sonuçta, Mişna ve Gemara döneminde Hahamlarımızın ve daha sonraları Rambam'ın, gerek bir dua olarak gerekse de Tora'dan okunduğu sırada On Emir'e özel bir saygınlık veren herhangi bir geleneği yasaklamak yönündeki güçlü girişimlerine rağmen, Yahudiler bunu yapmanın yollarını bulmayı sürdürmüşlerdir. Onu zorunlu ibadet sona erdikten sonra ve bireysel olarak okumak suretiyle gündelik dualara geri getirmişler ve Rambam'ın aksi yöndeki hükmüne rağmen Tora'dan On Emir okunduğu sırada ayakta durmaya devam etmişlerdir.

“Yisrael'i rahat bırakın” demişti Hillel. “Çünkü birer peygamber olmasalar bile, hâlâ peygamberlerin evlatlarıdır.” Sıradan Yahudilerin On Emir'e özel bir tutkuları vardı. Onların gözünde bu emirler Yahudiliğin damıtılmış özüydü. Halk onları doğrudan ve Bizzat Tanrı'nın Ağzı'ndan duymuştu. On Emir, Tanrı ile Sinay Dağı'nda yapılmış olan ve onlara bir Koenler krallığı ve kutsal bir ulus

olma çağrısında bulunan antlaşmanın temelini teşkil ediyordu. Tora'da iki kez, On Emir, antlaşmanın ta kendisi olarak tarif edilmektedir:

A-Şem, Moşe'ye "Bu sözleri kendin için yaz" dedi. "Çünkü seninle ve Yisrael'le, bu sözler üzerine antlaşma yapıyorum." [Moşe] orada, kırk gün ve kırk gece *A-Şem*'le kaldı; ekmek yemedi, su içmedi. Ve [*A-Şem*] levhaların üzerine antlaşmanın sözlerini – On Emir'i – yazdı. (*Şemot 34:27-28*)

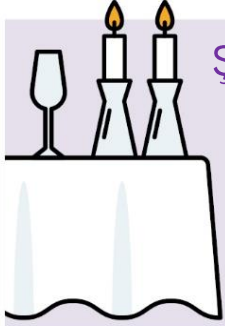
A-Şem ateşin içinden size konuşmuştu. Sözcüklerin sesini duyuyordunuz, ama hiçbir suret görmüyordunuz – sadece ses [vardı]. Size, yapmanızı emrettiği antlaşmasını – On Emir'i – ilan etmiş ve onları iki taş levhaya yazmıştı. (*Devarim 4:12-13*)

İşte On Emir bu nedenle başlarda Şema'dan hemen önce okunurdu ve yine bu nedenle, dualardan çıkarılmış olmasına rağmen Yahudiler onları söylemeye devam etmişlerdir – çünkü onları söylemek, Tanrı ile aralarındaki antlaşmanın her gün yenilenmesini simgeliyordu. Ve yine aynı nedenle Yahudiler, On Emir Tora'dan

okunduğu sırada ayakta durmakta ısrar ediyorlardı, çünkü On Emir verildiği sırada da Bene Yisrael "dağın eteklerinde ayakta durmuşlardı" (*Şemot 19:17*). Midraş, Şavuot'ta On Emir'in okunması hakkında şöyle demektedir:

Kutsal ve Mübarek Tanrı, Bene Yisrael'e "Evlatlarım" dedi. "Bu bölümü her yıl okuyun ve Ben de bunu sizin için sanki Sinay Dağı'nın önünde duruyor ve Tora'yı alıyormuşsunuz gibi sayacağım". (*Pesikta de Rav Kaana 12, Mandelbaum nüshası, s. 204*)

Yahudiler o sahneyi yeniden yaratmanın yollarını aramayı bırakmamışlar bunu, On Emir'i Tora'dan dinlerken ayakta durmak ve sabah dualarının bitiminde On Emir'i bireysel olarak söylemek suretiyle yapmışlardır. Bu davranışlarının kâfirler tarafından yanlış yorumlanabileceğini biliyor oldukları gerçeğine rağmen, bu büyük tezahür anına – tarihte Tanrı'nın tüm bir halka konuştuğu tek olaya – onu Tora'daki diğer kısımlarla aynı düzeyde göremeyecek kadar bağlanmışlardı. On Emir'e verilen onur, ölmeyi reddeden bir gelenek halini almıştır.



Şabat Sofrası İçin Tartışma Soruları

1. On Emir'i tüm halkın birlikte olduğu bir ortamda alma deneyimi Bene Yisrael'i nasıl etkilemiştir?
2. Halk Tanrı'nın sesini duyduğu zaman kendisini nasıl hissetmiştir? Acaba bu neden böylesine kalıcı bir etki yaratmıştır?
3. Şema hakkındaki bu tartışma bize yazılı Tora ile Sözlü Gelenek arasındaki ilişki hakkında neler anlatmaktadır?